

La immigració a Catalunya

Una visió de conjunt

Jordi Sànchez

La nova immigració que coneix Catalunya en l'actualitat no té paral·lelismes amb cap de les onades migratòries anteriors. Per tant, és imprescindible una assumpció política i social del fenomen migratori que viu la societat catalana. Així, doncs, la cohesió social dependrà de la capacitat que tinguem de construir un univers de valors, actituds, percepcions compartit entre els autòctons i els nousvinguts sobre el qual construir el nostre present i futur.

INTRODUCCIÓ

La immigració, una experiència ja viscuda

La immigració no és un fenomen nou a Catalunya. El nostre ha estat un país que ha recollit i incorporat al seu actiu com a nació migracions de procedències diverses. Per la seva proximitat històrica i per la importància numèrica és obligat recordar l'arribada de la immigració procedent majoritàriament del sud d'Espanya, a partir dels anys seixanta i fins a mitjans dels setanta del segle xx. Tot i que menys conegudes, es poden recordar també algunes migracions internes que al llarg dels anys van anar despoblant algunes comarques del país, les pirinenques per exemple, per donar vida i activitat a d'altres que esdevenien receptores.

És doncs evident que Catalunya té experiència i memòria viva en tot el que fa referència a fenòmens migratoris. I bona prova d'això és que es reconeix un model propi d'integració, l'anomenat model català, en el que es destaca la vocació de gresol de les terres catalanes i els diversos processos de fusió que s'hi han viscut. Sovint, però, la utilització d'aquest passat relativament exitós és utilitzat per fer creure que aquesta experiència és suficient per donar resposta a la nova immigració que Catalunya va començar a experimentar amb timidesa des d'inicis dels anys vuitanta i que ja entrats en el segle xxi ha anat adquirint dimensions molt importants.

Un creixement intens en pocs anys

No hi ha ningú que negui que l'increment de la població d'origen estranger ha crescut espectacularment a Catalunya

en un període especialment breu de temps. Malgrat això, no és evident que acabem de copsar la dimensió d'aquest canvi tant sobtat que sense gaire dubtes ens va agafar desprevinguts. Per prendre consciència de com les nostres expectatives sobre l'evolució de la immigració es van quedar curtes pot ser molt il·lustratiu rellegir les previsions demogràfiques fetes a finals dels noranta. En un capítol publicat l'any 1998 en una obra col·lectiva sobre la societat catalana, per posar només un exemple que ha quedat escrit (i que va ser editada per l'Institut d'Estadística de Catalunya¹), les previsions projectades sobre els propers anys en referència al que havia de ser el saldo net migratori de persones estrangeres se situaven per sota de la barrera de les 10.000 persones/any.

La realitat dels anys immediatament posteriors van demostrar fins a quin punt estàvem equivocats en totes les previsions². L'any 2002 el saldo net migratori s'aproximava a 215.000 homes i dones. L'any 2003 aquesta xifra arribava a 230.000 persones. En només tres anys, del 2001 al 2003, el nombre de persones estrangeres immigrades a Catalunya es va veure triplicat. I encara ara, 2004, ens trobem en la mateixa línia ascendent que fa tant sols cinc o sis anys vàrem ser incapaços d'intuir.

El que ha passat a Catalunya aquests darrers anys en matèria migratòria no es pot deslligar d'un procés generalitzat en un context molt més ampli. Així hem de saber que el número de persones que arreu del planeta es troben desplaçades del seu país de naixement o d'adopció (nacionalitat) per un període superior als 12 mesos³ ha crescut en l'última dècada en més de 40 milions de persones. Si a l'any 1990 les dades ens deien que els migrants se situaven a l'entorn dels 120 milions de persones arreu del món, aquesta xifra arribava l'any 2000 als 160 milions, un increment mig de més de 4 milions a l'any, i que amb tota probabilitat pot fer que avui (2004) aquesta població ja sigui superior als 190 milions.

Entendre i intentar fer entendre l'abast de les migracions requereix també prendre consciència dels aspectes esmentats en l'anterior paràgraf i també assumir que amb tota probabilitat durant les properes dècades les migracions tendiran a incrementar-se. En la mesura que a escala planetària totes les previsions apunten que les diferències demogràfiques i econòmiques entre regions desenvolupades o riques i entre les subdesenvolupades o pobres es veuran incrementades al llarg del segle XXI pocs arguments tenim per creure que les migracions per motius econòmics – que són les més rellevants – desapareixeran.

La desigual distribució de la riquesa és de tal magnitud que una ullada a algunes dades sol ser suficient per comprendre l'origen d'una part d'aquest fenomen migratori. Els 30 països amb un major PIB disposen d'una renda per càpita 22 vegades superior a la que disposen els 170 països amb un PIB més petit. I res apunta que aquesta distribució serà corregida properament. És, doncs, fàcil preveure que les migracions seguiran incrementant-se en el futur, ajudades també en part pel fet que en general la població del planeta disposa de més grans facilitats per a comunicar-se i desplaçar-se.

La utilització d'aquest passat relativament exitós és utilitzat per fer creure que és suficient per donar resposta a la nova immigració

GESTIONANT LA NOVA IMMIGRACIÓ

La diversitat, característica de la nova immigració

Tornant a casa nostra cal reconèixer que en referència al passat hi ha un factor nou en aquesta immigració que potencialment pot generar una resposta de la societat catalana nota-

La realitat dels anys
inmediatament
posteriors van demostrar
fins a quin punt estàvem
equivocats en totes les
previsions

blement diferent a les donades en moments anteriors. Sense caure en alarmisme, aquesta resposta pot expressar en determinats moments fins i tot una certa commoció. La novetat rau en una extrema diversitat que aquesta immigració expressa en referència a la població autòctona amb el ben entès que aquesta diversitat és també intrínseca a l'interior del col·lectiu que genèricament identifiquem com a immigrant.

Parlar d'immigració avui a Catalunya és parlar de complexitat. Una complexitat derivada de molts factors –culturals, religiosos, econòmics, urbanístics, socials, legals,...– que fan que els reptes que aquesta immigració ens posa sobre la taula no tinguin paral·lelismes directes amb processos migratoris anteriors.

Una ullada a la taula 1 pot ser suficient per veure de manera ràpida unes xifres de la població estrangera registrada a 1 de gener del 2004 i classificada per zones de procedència, amb esment als principals països d'origen.

La irregularitat: expressió del fracàs d'una política

Aquesta taula permet visualitzar els orígens tant plurals de la immigració actual i també la dimensió d'una qüestió central com és la de les persones estrangeres en situació d'irregularitat. A data d'avui, tardor del 2004, aquesta és probablement la qüestió més rellevant de totes les que envolta el debat sobre la immigració. És evident que aquesta situació es resoldrà globalment de manera positiva en un període curt de temps. Cal saber, però, que mentre això no es resolgui qualsevol altra debat quedarà afectat o condicionat. La irregularitat és el principal problema que avui ens planteja l'arribada d'estrangers. No només per la quantitat, sinó per tots els explícits i implícits socials, econòmics, polítics i també morals que se'n deriven de la irregularitat.

Continuant amb aquesta qüestió cal dir que la distància entre les dues dades, els immigrants regulars i els irregulars, no ha deixat d'aprofundir-se any rere any. És a dir, el creixement de la població estrangera en situació d'irregularitat s'ha incrementat progressivament, fins assolir a Catalunya i a finals del 2003 un llindar proper a 300.000 persones. Això ens transporta quasi inevitablement a comentar el fracàs de les actuacions governamentals encaminades a controlar tant els fluxes migratoris com l'estada de les persones amb situació administrativa irregulars al nostre país.

Població estrangera empadronada, resident regular i diferència a Catalunya 2003

	Padró		Ministeri		Diferència Padró-Ministeri		
Població Total	6.892.497		6.704.146		188.351	% padró s/ministeri	
Població Estrangera	689.349		383.938		305.411	44,3	79,5
EUROPA	156.964	22,8	88.440	23,0	68.524	43,7	77,5
Unió Europea	93.080	13,5	62.366	16,2	30.714	33,0	49,2
Resta d'Europa	63.884	9,3	26.074	6,8	37.810	59,2	145,0
Romania	24.359	3,5	8.040	2,1	16.319	67,0	203,0
Rússia	8.396	1,2	3.142	0,8	5.254	62,6	167,2
Ucraïna	9.374	1,4	4.634	1,2	4.740	50,6	102,3
ÀFRICA	198.561	28,8	151.860	39,6	46.701	23,5	30,8
Magrib	161.146	23,4	122.592	31,9	38.554	23,9	31,4
Algèria	6.484	0,9	4.572	1,2	1.912	29,5	41,8
Marroc	153.305	22,2	117.752	30,7	35.553	23,2	30,2
Resta d'Àfrica	37.415	5,4	29.268	7,6	8.147	21,8	27,8
AMÈRICA	270.665	39,3	102.332	26,7	168.333	62,2	164,5
Amèrica Central i del Sud	265.399	38,5	99.619	25,9	165.780	62,5	166,4
Argentina	32.182	4,7	9.724	2,5	22.458	69,8	231,0
Bolívia	13.130	1,9	1.493	0,4	11.637	88,6	779,4
Colòmbia	39.796	5,8	15.501	4,0	24.295	61,0	156,7
Equador	87.571	12,7	25.114	6,5	62.457	71,3	248,7
Rep. Dominicana	13.697	2,0	10.372	2,7	3.325	24,3	32,1
Perú	22.944	3,3	18.083	4,7	4.861	21,2	26,9
ÀSIA	62.367	9,0	45.509	11,9	16.858	27,0	37,0
Xina	21.326	3,1	17.667	4,6	3.659	17,2	20,7
Filipines	6.932	1,0	6.031	1,6	901	13,0	14,9
Índia	6.434	0,9	3.880	1,0	2.554	39,7	65,8
Pakistan	15.840	2,3	11.720	3,1	4.120	26,0	35,2

Font: AJA, E. i NADAL, M. (2004) *La immigració a Catalunya avui*. Anuari 2003. Ed. Mediterrània. (Pag 144)

Aquest fracàs resulta encara més espectacular si partim del fet que l'acció política en el camp de la immigració s'ha dirigit bàsicament els darrers anys a contenir l'entrada de població immigrada. D'acord amb la llei –s'ha procedit a la detecció i expulsió de la població estrangera en situació administrativa irregular i finalment s'ha previst vies per canalitzar la nova demanda d'immigració cap a la regularitat. Els resultats, si fem cas de les dades, són desencoratjadors. Els grans esforços per reforçar dotacions policials i incrementar noves mesures de vigilància i control en els punts d'entrada no semblen haver obtingut els resultats anunciats

A escala planetària totes les previsions apunten que les diferències demogràfiques i econòmiques entre regions riques i pobres s'incrementaran al llarg del segle XXI

per l'anterior govern espanyol (PP). Contràriament, es posa de manifest la insuficiència i ineficàcia de les vies d'entrada de la immigració regular així com de les possibilitats de regularització de les persones que, per motius diversos, es troben en el moment actual de manera irregular a Catalunya.

Cal dir en aquest punt que les causes de la irregularitat són molt diverses i que en cap cas es poden associar de manera exclusiva, ni tant sols principalment, a l'entrada irregular amb les anomenades pasteres. La irregularitat és en molts casos una situació sobrevinguda, per exemple, pel fet de coincidir en el moment de renovació de permisos un període de desocupació. En altres casos es tracta de persones que havent entrat de manera perfectament legal al país, per exemple com a turistes,

no han retornat al país d'origen i s'han quedat de manera irregular. En qualsevol cas és evident que hi ha una regulació per vehicular demandes o permisos de residència absolutament estreta que aboca a la majoria de persones estrangeres a una situació d'irregularitat.

Pel que fa als mecanismes de canalització dels fluxos migratoris el principal instrument que ha volgut fer servir el govern central són els anomenats contingents. Cal dir que s'han mostrat inadequats probablement pel biaix que han incorporat –bàsicament treballadors destinats a tasques agrícoles i de procedència de l'Europa de l'Est– i especialment pel baix nombre –fins i tot notablement per sota dels autoritzats– de persones que s'han pogut acollir els darrers anys.

La política migratòria ha seguit els principis propis d'un Ministeri de l'Interior, deixant de costat altres aspectes imprescindibles per abordar amb èxit l'acció política davant el fenomen migratori. Quan l'acció policial fracassa, i les xifres evidencien aquest fracàs, i com a resultat ens queden centenars de milers de persones en situació d'invisibilitat –els anomenats irregulars– és molt més difícil incidir sobre la situació creada. El propi Estat tanca –com a mínim formalment– les portes a qualsevol possible intervenció que no sigui l'expulsió. I en aquest punt cal recordar que l'execució d'aquesta mesura s'ha demostrat –com era previsible– globalment irrealitzable.

Sense desmerèixer altres consideracions més pròpies d'un àmbit moral o ètic, cal remarcar la inviabilitat d'un projecte migratori basat en fonaments estrictament policials i en les anomenades polítiques de frontera, com tristament els fets han demostrat aquests darrers anys.

El problema de l'existència dels sense papers només es podrà superar fent un canvi radical en els fonaments polítics que determinen la legislació espanyola o bé garantint una major eficàcia en el compliment de les directrius polítiques i la legislació vigent. És a dir, o es modifiquen aquest principis fortament restrictius i es promou l'afloreament cap a la legalitat de totes les persones que viuen i treballen al nostre país, o bé alternativament, es disposa d'una capacitat real d'aturar fluxos migratoris, d'impermeabilitzar fronteres i lògicament d'expulsar als sense papers. Altrament el problema seguirà creixent. Lògicament jo m'inclino per les solucions que sembla que a finals d'aquest any començaran a aplicar-se encara que no tant satisfactòriament ni generosament com seria d'esperar, gràcies a un nou Reglament d'Immigració que promourà una regularització progressiva i permanent de totes aquelles persones que estan en condicions de demostrar que estan treballant al nostre país.

Autogovern i polítiques d'immigració

És imprescindible abordar el fenomen de la immigració des de la perspectiva de la gestió institucional. Cal dir, d'entrada, que hi ha condicionants de diversa naturalesa que dificulten enormement la gestió d'aquest fenomen. Un primer condicionant és la insuficiència dels ordenaments jurídics estatals davant una qüestió d'ordre mundial. Avui el model de l'Estat-nació és absolutament inadequat per gestionar la política de la immigració. Ho és per gestionar un fenomen d'ordre global i a la vegada ho és també per desenvolupar polítiques de proximitat sense les quals serà difícil mantenir la cohesió social. Característiques totes dues relacionades directament amb la immigració.

A Catalunya, a més, patim un segon condicionant, ja que les nostres institucions de govern tenen una clara limitació a l'hora d'intervenir en aquest terreny. No pretenc afirmar que un increment de competències per la Generalitat en matèria d'immigració sigui la solució als reptes que avui tenim plantejats. És evident que una part de la solució a la ineficàcia de l'Estat Nació només es pot trobar en el reforçament de la UE. Però això no és contradictori amb l'afirmació que es troba a faltar un desenvolupament normatiu que atribueixi a institucions com la pròpia Generalitat i els ajuntaments clares competències per desenvolupar polítiques d'immigració dignes d'aquest nom. La complexitat de la realitat migratòria requereix proximitat, i aquesta no la garanteix el govern central. Les administracions catalanes, la Generalitat i els ens locals, han de gestionar polítiques d'acolliment però no disposen de les competències bàsiques que permeten establir contingents, tant en nombre com en perfil, ni tampoc participar activament en la determinació d'aquest contingent pel conjunt de l'estat.

En el nostre cas, a més, hi ha una necessitat també d'intervenir des de les nostres institucions per evitar que la presència de la nova immigració produeixi un impacte negatiu en el

Els 30 països amb un major PIB disposen d'una renda per càpita 22 vegades superior a la que disposen els 170 països amb un PIB més petit

procés de normalització lingüística i nacional. Unes actuacions que en cap cas han de refusar-se ni en l'alarmisme ni han de ser fetes sota l'amenaça cap a la identitat catalana. Avui la immigració no representa cap amenaça, però és evident que la sensibilitat que cal transmetre als nous vinguts per tal que la seva incorporació al nostre país sigui el més ràpida i completa, difícilment podrà venir d'institucions, com el govern central, que habitualment no ha manifestat sensibilitats al respecte.

Un nou factor en aquesta immigració pot generar potencialment una resposta de la societat notablement diferent a respostes donades en moments anteriors

En tot procés d'integració social la llengua del país d'acollida és un aspecte fonamental. En el nostre cas s'observen mancances evidents en aproximar la llengua catalana a l'immigrant. El fet de disposar de dues llengües oficials pot provocar un decantament, per desconeixement, de l'immigrant cap a l'aprenentatge d'una de les dues llengües, i en concret de la llengua castellana, situant el català en una posició subordinada i de segon o tercer nivell en referència a la majoria de la població immigrada. Els esforços, per exemple del Consorci per a la Normalització Lingüística (CNL) per apropar l'aprenentatge del català a la població immigrada i la posta en marxa de forma accessible i universal de cursos de català amb aquest objectiu són mesures imprescindibles.

No es tracta tant que tothom tingui el català com a llengua d'ús quotidià, com que aquells que tenen una llengua pròpia diferent a la catalana acceptessin amb tota normalitat que la llengua vehicular a Catalunya és el català.

Per aquestes i altres raons és necessari que la Generalitat de Catalunya disposi d'una major presència en la determinació d'aquestes polítiques. La Generalitat hauria de participar en un espai predeterminat i permanent amb el Govern Central amb l'objectiu definir els aspectes més rellevants de la política d'immigració. Entre aquestes qüestions es pot destacar tot el que fa referència a la determinació del contingent (nombre i perfil) i a la possibilitat de liderar mesures que poden afectar a Catalunya com són els processos de contractació en origen i també algun tipus d'intervenció sobre el control de certificacions de residència i treball d'aquesta població.

La solitud del món local

En un altre àmbit institucional, els municipis –i per tant els ajuntaments– són els qui quotidianament han de donar resposta i promoure intervencions davant l'impacte de la immigració. En la majoria d'ocasions les polítiques que cal implementar en els municipis van més enllà de les responsabilitats que tenen els Ajuntaments. Cal ser conscients d'aquesta qüestió per establir ponts de col·laboració i coordinació interinstitucional. Probablement cal establir criteris perquè la normativa local en aquest terreny no sigui només un acte voluntari dels Ajuntaments. L'actuació local en immigració s'exposa a la contradicció d'haver d'empadronar obligatòriament a persones a les que el govern central no els hi concedeix permís de residèn-

cia i a més sovint això comporta oferir a aquestes persones també determinats serveis públics.

Els municipis petits amb poca capacitat econòmica i de gestió administrativa tenen encara més dificultats que els més grossos. En general, però, els recursos que disposen els municipis per fer front a les necessitats derivades de la immigració són clarament escassos. Es constata que s'ha avançat molt en l'àmbit dels conceptes i en canvi en els recursos i l'agilitat dels procediments som allà mateix. La sobrecàrrega que en molts casos ha representat pel govern local no s'ha vist compensada per recursos extraordinaris, amb tota la tensió que això provoca en una situació financera –la del govern local– ja prèviament insuficient. Les planificacions supramunicipals en àmbits comarcals i subcomarcals poden ajudar a resoldre dificultats, millorant l'eficiència dels recursos disponibles. Actuacions d'aquest tipus poden evitar que els ajuntaments es trobin amb un doble dilema: no saber què han de fer, ni amb quins recursos fer-ho.

Un dels errors més comuns de les diverses administracions ha estat deixar la política d'immigració en mans de serveis socials. La immigració ha fet evidents les febleses que té l'estat de benestar en el nostre país. En qualsevol cas les actuacions de política social s'han d'enfocar no només pels immigrants estrangers, sinó pel conjunt dels ciutadans. La política de serveis socials ha d'anar acompanyada d'una universalització dels drets de l'immigrant. Altrament estaríem fomentant una política més pròpia del segle XIX que del XXI. De fet cal tenir present que en tota actuació pública vers la immigració hi ha un risc d'estigmatitzar l'immigrant. A la immigració se li atribueixen popularment responsabilitats probablement excessives i que caldria clarificar per evitar situacions conflictives en el futur. Una de les més importants és la que fa referència a l'absorció de recursos de l'Estat de benestar.

En aquest punt cal dir que la immigració posa al descobert mancances socials que el nostre sistema de benestar i protecció social ja tenia: la immigració, en algunes circumstàncies actua de mirall que engrandeix algunes misèries i les fa més visibles. En el cas de les polítiques socials –especialment en les transferències econòmiques– el que s'evidencia és un increment de la demanda que no va acompanyat d'un increment de les prestacions. Això provoca socialment el que alguns han definit com la síndrome de la beca de menjador, és a dir una certa pugna per l'obtenció d'un recurs escàs i la sensació de greuge i culpabilització a l'immigrant per acaparar aquest recurs, pugui arrelar i ampliar-se.

L'acció política en matèria d'immigració ha de tenir un horitzó a mig i llarg termini, una perspectiva que en qualsevol cas ha d'anar més enllà del cicle electoral. Afortunadament molts plans d'immigració s'han fet amb una visió més enllà de la conjuntura política de cicle electoral dels ajuntaments i per descomptat no limitant-se a l'àrea de serveis personals. Allà on s'han elaborat amb la participació de totes les forces polítiques, fins i tot les no representades en el consistori; amb la participació d'ONG, associacions i entitats, basant-se en el criteri de corresponsabilització de la societat civil en la gestió de la diversitat, el resultat ha estat molt positiu.

Es tracta de l'extrema diversitat que aquesta immigració expressa en referència a la població autòctona

En una reflexió d'aquestes característiques no poden faltar alguns comentaris sobre el teixit associatiu. D'entrada hi ha una constatació d'una excessiva fragmentació de molts dels actors socials i en la majoria de casos amb una escassa coordinació entre ells. El teixit no governamental ha d'assumir moltes vegades els processos d'acolliment de les persones immigrades, especialment quan es tracta de persones que no disposen d'una situació regularitzada. Aquesta és una funció subsidiària de l'administració tot i que no sempre aquestes, sigui la nacional o la local, és a dir Generalitat o Ajuntaments, tracta amb la suficient atenció. Els darrers anys aquestes tasques han crescut de forma exponencial. Les desenes de milers de persones que es considera que hi ha a Catalunya sense disposar de permisos de residència ni de treball és l'origen d'aquest creixement en els serveis i les prestacions realitzades per aquest teixit no governamental.

Els límits del liberalisme

Els constrenyiments, però, no s'acaben en el redisseny institucional o competencial ni tampoc en el disseny i elaboració de polítiques. Hi ha uns dèficits més generals, de naturalesa política i que haurien de ser remoguts per avançar en la creació d'unes noves condicions favorables a un model polític on la diversitat no fos obstacle per a la cohesió social i política.

La incapacitat del liberalisme per gestionar raonablement el pluralisme cultural que la immigració planteja és un greu problema. No es pot des del paradigma clàssic i dominant del

Parlar d'immigració avui a Catalunya és parlar de complexitat

liberalisme donar resposta satisfactòria a una realitat tant plural com la que representa la realitat social actual quan hi ha qui encara s'entesta en defensar que l'única categoria de drets són els individuals i els socials, però no els col·lectius (minories de tota mena, nacions sense estat,...). El liberalisme polític ha avançat encara massa tímidament en el reconeixement d'aquesta nova generació de drets, malgrat els esforços que alguns han fet els darrers anys per harmonitzar i incorporar en la doctrina liberal els drets col·lectius.

El tracte respectuós i efectiu amb la diversitat i la pluralitat és molt complicat des de qualsevol administració si prèviament no s'han assentat les bases d'una integració política. És impossible si prèviament no es permet la seva vinculació (la dels estrangers) a una esfera pública compartida. Per tant difícilment podrem administrar responsablement i eficaç la diversitat si prèviament no s'ha instaurat un principi d'igualtat bàsica, fonamentada en els drets de ciutadania.

Especialment rellevant és la impossibilitat per part de la població immigrada d'exercir el sufragi electoral sota cap circumstància. A la pràctica aquest fet esdevé un obstacle, un acte d'exclusió comunitària dels immigrants, que fa inviable la seva integració plena. El dret al sufragi és un dels instruments d'integració més grans que disposen les democràcies liberals ja que és l'expressió d'un principi d'igualtat. La seva extensió cap a aquest col·lectiu ha de permetre que la persona immigrant abandoni aquesta condició i passi a ser un ciutadà més.

Només l'equiparació en drets i deures del conjunt de ciutadans d'un país pot avalar la idea d'integració. Lògicament la dimensió legal de la integració no és suficient per garantir la cohesió social, però si que és absolutament necessària.

Si no es capgiren les bases actuals del liberalisme polític aplicades a la immigració hi ha el risc que les polítiques migratòries acabin reduint la persona immigrada a una categoria subjecta a les necessitats del mercat de treball, i no a la prevalença d'un principi d'un estat de dret. Europa va superar a finals del segle XIX, amb un èxit pel que fa a la cohesió social i política fora de discussió, aquest excés de mercantilització gràcies a una intel·ligent combinació de democràcia política i drets socials aplicats universalment.

IDEES FINALS

La societat i les institucions catalanes necessiten disposar d'un projecte o model d'incorporació i acollida de la població immigrada. A través d'ell s'han de guiar i determinar les actuacions polítiques. L'existència d'aquest model compartit és el que pot garantir la coherència i eficàcia del conjunt de les administracions alhora de dissenyar i desplegar les seves polítiques. És evident que aquest model ha de contemplar l'experiència migratòria que Catalunya ha viscut amb anterioritat. El component molt clar de fusió que emana dels processos migratoris anteriors, és prou sòlid com per intentar repetir-lo en l'actualitat. La gestió de la diversitat en el nostre país no té perquè ser similar a la que es produeix en altres països. Les característiques culturals i nacionals específiques de Catalunya permeten pensar en l'oportunitat d'aprofundir en un model propi.

Els reptes que aquesta immigració ens posa sobre la taula no tenen paral·lelisme directes amb els de processos migratoris anteriors

És evident que el debat que ens ha de portar a la definició d'aquest model ha de ser emmarcat en les instàncies pròpies de la Generalitat de Catalunya, és a dir el Parlament i el Govern, sense que això vagi en detriment dels espais de participació per tal que la resta d'actors institucionals i cívics tinguin garantida la seva aportació.

Aquest model només serà possible si el treball descansa sobre un consens polític i social ampli. Un consens que no va en detriment d'un lideratge imprescindible que el Govern ha de tenir per donar l'impuls i la coherència necessària a totes i cadascuna de les intervencions públiques referides a aquesta matèria. Per descomptat en cada un dels àmbits d'actuació el lideratge haurà de respondre a la realitat existent.

Per acabar enumero algunes idees que potser poden servir per obrir el debat sobre on ens hauríem d'encaminar en les polítiques d'acomodació.

1. Qualsevol política d'acomodació requereix algun tipus de regulació de fluxos migratoris. No és possible dissenyar polítiques, preveure recursos, assignar serveis,... sense disposar d'uns càlculs reals del nombre d'immigrants que han d'arribar. No estic plantejant un tancament

de fronteres. A Catalunya hi caben moltes més persones de les que ara hi ha, però tant cert com això és que a Catalunya, com en cap altra país, la capacitat d'acollida és il·limitada. Només des d'una assumpció d'aquest raonament, i del que d'ell se'n deriva, podrem estar en condicions d'evitar un col·lapse com el present en les polítiques d'acomodació i també d'evitar la instrumentalització de la por que els sectors més conservadors fan de la immigració.

No es pot plantejar cap política d'integració si aquesta descansa sobre un model que preveu que la presència de l'immigrant al nostre país és temporal, i que en conseqüència no dona marge suficient al desig de permanència. No és raonable pensar en polítiques eficaces d'integració si l'adjudicació i renovació de permisos de residència

està subjecta bàsicament i de forma periòdica a necessitats de treball. La dignitat de qualsevol persona ha de ser considerada superior a qualsevol altre criteri, especialment si aquest és d'ordre econòmic o laboral.

Mentre una part important de la població immigrada segueixi en la irregularitat hem de preveure un període complicat, molt

complicat, per l'acomodació. El simple fet de l'existència dels irregulars converteix automàticament en tot immigrant en un sospitós. Una sospita que atrau cap a ell controls policials, dubtes dels seus veïns,...aspectes tots ells que dificulten la convivència.

La irregularitat és el principal problema que avui ens planteja l'arribada d'estrangers

2. En un altre perspectiva cal plantejar un canvi en els elements bàsics de la cultura política vers l'estranger. Cal acceptar col·lectivament que l'oportunitat de prosperar i dignificar la pròpia existència, encara que això sigui a costa d'abandonar el país d'origen i buscar l'acollida en un de nou, és un dret que no pot ser negat a cap persona. No té sentit que acceptem la lliure circulació de mercaderies i capital i que no ho acceptem per les persones.

Per un altre banda cal fugir del paternalisme tolerant amb l'immigrant a causa de la seva suposada pobresa. Cal construir un reconeixement plural de la nostra societat, sabent que aquest és precisament el tipus del pluralisme social que fins a data d'avui el liberalisme no ha sabut desplegar. No és un problema d'acceptar sense més i com a mal menor la convivència entre diferents. És qüestió d'entendre que la nostra societat ha canviat en alguns dels aspectes que fins ara havien estat immutables. Probablement mai més les societats occidentals tindran un nivell d'homogeneïtat cultural com el que nosaltres hem conegut. Hem d'aprendre a conviure en la diversitat entre diversos col·lectius. Una diversitat, que lògicament, no ha de ser excusa per les desigualtats socials o polítiques. Aquest és un canvi cultural molt profund i difícil d'acceptar per una part de la població. Probablement hauran de passar anys per disposar d'una massa social suficientment rellevant per poder afirmar que la diversitat és una de les característiques de la nostra societat.

3. Lògicament l'acceptació d'aquesta diversitat no s'hauria de construir des de la segmentació i diferenciació espacial i socials dels diferents col·lectius. Si això passa de manera generalitzada, serà el germen que en un futur impedirà la cohesió. Cal advertir que la tendència

natural de qualsevol procés migratori és a generar aquesta diferenciació. Una volta pels nostres pobles i ciutats ho pot deixar ben palès. Aquesta constatació lluny de portar-nos a la resignació ens hauria d'empènyer a l'elaboració de polítiques dirigides a evitar la cronificació de la segmentació en funció del col·lectiu. El nostre model no pot ser el model nordamericà, amb l'aggravant que des d'altres supòsits o altres models (com l'holandès) corren el risc d'acabar en un escenari amb resultats en absolut més satisfactoris que els obtinguts en el model nordamericà.

L'objectiu que cal buscar és facilitar la mobilitat social, trencar la inherència social. Per això és imprescindible reconèixer drets socials, drets laborals, i també polítics en un termini curt, a qualsevol persona resident a Catalunya.

4. La immigració no debilita l'estat del benestar, en el pitjor dels casos posa en evidència les mancances que ja tenia aquest amb anterioritat. Per altra banda caldria també valorar –cosa que es fa en molt poques ocasions– l'aportació que ja avui la població immigrada fa a la generació de riquesa del nostre país. No només a la caixa de la seguretat social, sinó també la població no regularitzada que treballa l'economia submergida i que genera una riquesa tant des de la seva vessant productiva com consumidora.
5. Aquestes actuacions s'han de fer des del convenciment que la normalització no pot passar per cap tipus d'estigmatització. El gran salt social a Europa el vàrem començar a fer quan determinades polítiques socials –a finals del segle XIX– varen adquirir el rang d'universals i varen abandonar el de l'especificitat. És a dir quan finalment vàrem decidir abandonar la llei de pobres com a instrument pal·liatiu de la pobresa per endinsar-nos en l'estat del benestar.
6. L'administració pública ha d'actuar des de la transversalitat i amb una direcció política efectiva i indiscutible. El lideratge és imprescindible per garantir aquesta transversalitat. Aquest discurs, però, no és suficient sino prenem consciència de les moltes i grans dificultats que s'amaguen darrera de qualsevol actuació que es vol transversal. La transversalitat només és possible des d'una cultura de treball i organitzativa diferent a la que avui hi ha en la majoria d'Administracions.
7. Els darrers mesos hem avançat en la idea de no problematitzar públicament sobre la immigració. Ara, potser caldria assumir la necessària politització d'aquest debat, això si evitant la partidització.
8. Encara hi ha institucions que tenen por a l'elaboració d'un Pla des d'on abordar aquestes qüestions. No és possible la viabilitat de cap Pla –ni a nivell municipal ni d'àmbit nacional–

Cal esmentar el fracàs de les actuacions governamentals encaminades a controlar tant els fluxos migratoris com l'estada de les persones amb situació administrativa irregular al nostre país

sinó es compleixen dues condicions: prioritització clara d'objectius i recursos econòmics adequats. Un Pla no és l'acumulació en un document de narrativa i bones intencions sobre polítiques i serveis ja existents.

9. Lògicament cal lideratge polític a nivell nacional per impulsar totes aquestes qüestions. Cal la implicació del Parlament i del govern i també directrius clares. I cal també una entesa entre les administracions, no de forma passiva, sinó ben activa, qüestió aquesta que a Catalunya també ha brillat els darrers anys per la seva absència.

Per concloure una darrera afirmació, és imprescindible l'assumpció política i social del fenomen migratori que la societat catalana viu. Aquesta assumpció ha de partir de la idea que a allò que aspiren els nouvinguts és a ser reconeguts simplement com a ciutadans per poder viure el seu present i el seu futur amb una dignitat que en molts casos els ha estat negada fins a l'actualitat. La cohesió social dependrà de la capacitat que tinguem de construir un univers compartit entre els autòctons i els nouvinguts de valors, actituds, percepcions. Allò que en qualsevol societat existeix i que podem identificar com els aspectes bàsics sobre les quals construïm present i futur. Definir aquests elements i saber consensuar-los a l'interior de la nostra societat és el següent pas que necessàriament hem de fer. Si ho fem aconseguirem apartar les pors i els fantasmes que avui circulen en referència a la immigració sobre el nostre futur social i nacional.

NOTES

1. BLANES, A. (1998) «El futur de la població catalana», A GINER S. (dir) *La societat catalana*. Barcelona. Institut d'Estadística de Catalunya. Generalitat de Catalunya (169-183)

2. Tot i que sabem que la formulació de previsions en el camp de les ciències socials sempre ha estat un exercici d'alt risc, és evident que el contrast entre aquestes previsions i la realitat d'allò que realment ha succeït és simplement gegantí, espectacular. No seré pas jo, un polític a qui l'entusiasme les previsions sobre comportament electoral, qui tingui l'atreviment de posar el dit a l'ull a companys que en el camp de les previsions tenen una legitimitat que els politòlegs estem lluny de tenir. Senzillament he posat aquest exemple per il·lustrar sobre la distància que s'ha donat entre els escenaris esperats i l'evolució de la realitat social

3. Aquest és el període mínim considerat per Nacions Unides per definir a una persona com a migrant.